

Szecessziós plakátok: Aubrey Beardsley

Heller Patricia Izabella

*Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar, 1088 Budapest, Múzeum körút 4-8.
(patricia.hllr@gmail.com)

Összefoglaló

A szecessziós stílusirányzat manapság nagyon népszerű. Mindenki hallott már Alfonse Mucha vagy Toulouse Lautrec nevéről. Talán még a Jugendstil is sokallta ismertebb a mai ember számára, mint az angol art nouveau. A brightoni születésű Aubrey Beardsley, az „új művészet” egyik képviselője, bár csak 25 évet élt, mégis az egyik legemblemikusabb művész volt a XIX. század végi Angliában. Dolgozatom célja Beardsley nagyon eredeti világának vizsgálata, valamint két plakátjának (A Comedy of Sighs és a Singer varrógép) részletesebb elemzése.

Kulcsszavak: art nouveau, szecessziós antikva, plakátművészet, A Comedy of Sighs, Singer varrógép.

Abstract

Art nouveau is very popular nowadays. Every single person have heard of Alfonse Mucha or Toulouse Lautrec. Even Jugendstil is more widespread than the English Art Nouveau. Tough Aubrey Beardsley representative for modern style who was born in Brighton lived only for 25 years he was the most brilliant artist of England in the late XIXth century. I intend to characterize Beardsley's very origin world. Moreover to analyze his two posters (A Comedy of Sighs and the Singer sewing machine).

Keywords: art nouveau, art nouveau typeface, poster design, A Comedy of Sighs, Singer sewing machine.

Bevezetés

A szecessziós stílus kezdetei egészen az 1800-as évek végéig visszanyúlhatnak. Az új stílus arra törekszik, hogy a történelmi múlttól elszakadva új, a modern élet lendületét híven kifejező formákat teremtsen. Kivonulás, elszakadás (secedo, secedere latin: kivonulni), az Osztrák–Magyar Monarchiában Olbrich bécsi épületéről kapja nevét. (Kulturális Enciklopédia 2009) A szecessziós stílust Európa különböző területein más és más névvel illették. Míg az Osztrák–Magyar Monarchiában a *Sezession* szót alkalmazták, addig Franciaországban az *Art Nouveau* („új művészet”), Nagy-Britanniában pedig a *modern style* („modern stílus”) volt az elfogadott elnevezés (ma angolul is az *Art Nouveau* kifejezés használatos). Németországban a *Jugendstil* (a müncheni „Jugend”, azaz „Fiatalság” című folyóirat után) és a *Wellenstil* („hullámstílus”), Spanyolországban a *Modernismo*, Olaszországban a *stile floreale* („virágos stílus”) és a *stile Liberty*, az Amerikai Egyesült Államokban pedig a *Tiffany style* elnevezés terjedt el (Wikipédia 2009a). Aubrey Beardsley művészetének elemzésére én az art nouveau kifejezéssel találkoztam a szakirodalomban, ezért ezentúl ezt a nevet használom.

Az art nouveau mindenekelőtt az iparművészetben, s bizonyos mértékig ahhoz kapcsolódva a képzőművészetben kifejlődő mozgalom. A tárgyalakításban, a grafikában és a festészetben találta meg a maga sajátos munkaterületét. Az építészetben is gyakran folyamodott az ipar- és a képzőművészet segítségéhez.

Az art nouveau jellemzői

Az art nouveau lényege főleg a vonalasan kígyózó ornamentika túlbuzjángzása az ábrázolás rovására, a hallatlan mérvű stilizálás, a homogén, dekoratív színelületek szinte kizárólagos alkalmazása. Kerülte a szögben törő, egyenes vonalakat. A geometriai forma szabályossága helyett a természetes növekedés élményét keltő, szabadon áramló formákat kedvelte. Arra törekedett, hogy az alakulóban lévő élet lendületét, a technikai fejlődés hatására mind jobban felgyorsuló jelent közvetítse. De ugyanakkor volt benne valami romantikus indíttatású szembefordulás is a modern világgal. A gyáripar, a tömegtermelés embernyomorító személytelensége ellen tiltakozott. A termelés folyamatában egyszerű eszközzé vált, mechanikus részmunkát végző embernek az alkotói szabadságot akarta visszaadni. Hitt abban, hogy az

egyéniség teljes értékű kifejtésére lehetőséget nyújtó kézműves munka öröme, az alkotó tevékenységben nyert kielégültség a társadalom bajait is orvosolni tudja. Nem tett különbséget magas művészet és alkalmazott művészet között. Ilyen gondolati mögöttesen indul, és újraformálja a tárgyi világot a lakberendezési és használati tárgyakat; a plakátot, reklámgrafikát, a nyomtatott betűt, a divatcikket, de az erőművek gépein is ott a nyoma. Ez a felfogás még a romantika idején Angliában alakult ki. A 19. század közepének nagyhatású teoretikusa, **John Ruskin** (1819-1900) hangoztatta elsőként azt, hogy a megújulás érdekében vissza kell találni a kézművesség megbecsüléséhez, ahhoz az anyag tisztületén alapuló őszinteséghez, amellyel a középkori mesterek dolgoztak. Ezt a meggyőződést képviselte s érvényesítette a gyakorlatban Ruskin követője, **William Morris** (1834-1896). Ő volt a vezéralakja annak az erjedést indító iparművészeti mozgalomnak, amely Angliából hamarosan áterjedt a kontinensre is, s amelynek szelleme áthatotta a századforduló egész művészetét (Kulturális Enciklopédia 2009). Szintén William Morrisnak köszönhető az az újjátás, melyet a modern kor betűiben hozott. Arts and Crafts mozgalmára hatott a viktoriánus kor díszített reklámbetűje is, de alapvetően az ipari kor monotonitását igyekezett gondos kézimunkával ellensúlyozni. Kelmscott Press nevű kiadójának (1889-) könyvei és betűi a reneszánsz hangulatát idézik fel, és előrejelzik a szecessziót is (film.elte.hu 2009).

A szecessziós antikva

A szecessziós antikva jól elkülöníthető tulajdonságokkal rendelkezik. A betűkön már első ránézésre felismerhetők a stílus jegyei. A kéz szabadsága a betűk megformálásában is a korszak egyik tipikusan erős jellegzetessége. Ez megnyilvánul a szinte folyó ecsetvonásokban, az aszimmetrikus, kacskaringó betűkben. A gyakran cifra, fitogtató betűtűpusból érződik egyfajta varázslat, szárnyalás. „A szecesszióban a viktoriánus túldíszítettség egységesedik a szöveg- és címbetűkben és illusztrációkban, ornamentikában.” (film.elte.hu 2009) Ennek a stilizált, díszített betűtűpusnak rengeteg változata van. Éppen ezért konkrét példákon- Aubrey Beardsley plakátjain, grafikáin- keresztül szeretném jellemezni (1. kép).

Aubrey Beardsley művészete

A szecessziós grafika legnagyobb hatású mestere az angol **Aubrey Vincent Beardsley** (1872-1898) volt (Kulturális Enciklopédia 2009). Az angol art nouveau egyik legrepresentatívabb művésznének tartják, ugyanakkor a kor egyik legnagyobb újjátójának, legegységesebb alkotójának. Közismerté a fekete-fehér, gyakran groteszk, erotikus, japán hatású művészetével vált. Csodagyermeknek számított, már nagyon fiatalon zenével, irodalommal, grafikával foglalkozott. Még 20 esztendő sem volt, amikor a

kiadó megbízta Malory Arthur halála (Le Morte Darthur) című műve új kiadásának illusztrálásával. (2. kép) Ezekre jellemzőek az „orsószerűen megnyúlt alakok, biztos kézzel, tökéletesen megrajzolva, tökéletesen mesterkélten florális kompozícióban (Champigneulle:1978).”

1. kép. Szecessziós antikva. Kép: www.graphic-design.com.

2. kép. Beardsley: Arthur halála c. mű borítója, 1893-94. Kép: eng.fju.edu.tw

1893-ban megalakul a The Studio nevű lap, mely a kor művészeti fejlődésének legfőbb forrásává válik. A sötétzöld címlapot Beardsley tervezi (3. kép) és az első szám központi témája Joseph Penell cikke: Az új illusztrátor: Aubrey Beardsley (Brophy1976). Előszeretettel nyúlt mitológiai-bibliai és történelmi-misztikus témákhoz. A képei többsége tussal készült, jellemzik a nagy fekete területek és a papír űrjének

kontraszthatása, az aprólékos, ékszerszerű kidolgozottság, a finomság, a vonalkultúra egyedisége. Leghíresebb munkái az Oscar Wilde Saloméjának illusztrációi és az úgynevezett Yellow Book kiadvány képei (Wikipédia 2009b). Ennek a folyóiratnak már 22 évesen művészeti szerkesztője, egyben az új művészet, az art nouveau támogatója. Beardsley tervezte minden szám borítóját. Ezzel is támogatva azt az új felfogást, az Arts and Crafts mozgalom egyik fő gondolatát, melyszerint a kézi eljárások sokkal nagyobb művészeti értékkel bírnak.

3. kép. Aubrey Beardsley: The Studio, 1893.
 Kép: www.nga.gov/feature/nouveau/teach/fig_2fs.htm

„Beardsley a divatos dandizmus koronázatlan királya, botrányokat hajszol. Két dimenzióban fejezi ki magát, nem vesz tudomást a térről. Plakátjai éppoly modorosak, mint iniciáléi vagy könyvdíszei. Mikor kivételesen színt alkalmaz, akkor is mindössze két vagy három, árnyalás nélküli finom színre szorítkozik. Rajzainak könnyedsége és bősége szinte hihetetlen. Alakjait biztos kézzel, zárt görbékben, a teljes kidolgozottság pontosságával formálja meg. Stílusa egyedülálló, a kurzív írás elevevességével és világosságával ejt zavarba. Tökéletes megvilágításban képes szorongást kelteni. Minden képének háttérben ott rejtőzködik az ironia, úgyhogy nehéz megvonni a határvonalat a »komoly« mű és a karikatúra között, általában kész feltörni szarkazmusa. Valahányszor japán nyomatból merít ihletet, londoni divatlap-illusztrációvá transzportálja, az elképzelhető legszázadvégibb szellemmel átítatva a rajzot.

Beardsley vonalas művészetének, választékos stílusának óriási hatása volt egész Európára (Champigneulle 1978).”

4. kép. Aubrey Beardsley: The Yellow Book, 1894. Kép: www.artst.org/art-nouveau/aubrey_beardsley/.

Plakátművészet

A vásárlókedv felkeltésének látványos eszköze, a színes nyomtatás nagyszerű lehetőségeit kihasználó utcai plakát Franciaországban született az 1870-es években. Cégeknek, márkáknak adtak maradandó képi megfogalmazást, mulatókba, mozikba invitálták a polgárokat. Kedélyesen mulattató megoldásokkal hatottak rájuk. Plakátjaik központi alakja a nő volt, aki asszonyi ékességet és műszaki csodát egyaránt reklámozott (Wikipédia2009a).

Angol plakátművészet

„Az angol plakátnak megvan a maga sajátos hangja: kissé merev grafizmusa, nagy »angolzöld« és cinóbervörös foltjai senkit sem vezetnek félre. Rendkívül választékos a modellek megválasztásában és kifejezési eszközeiben. A XIX. század utolsó éveiben Dudley Hary, ez az arabeszekkel csodálatosan játszó művész, továbbá Greiffenhagen,

(4. kép) William Nicholson, David Hallen, Hyland Ellys a plakátművészet mesterei Nagy-Britanniában (Champigneulle 1978).”

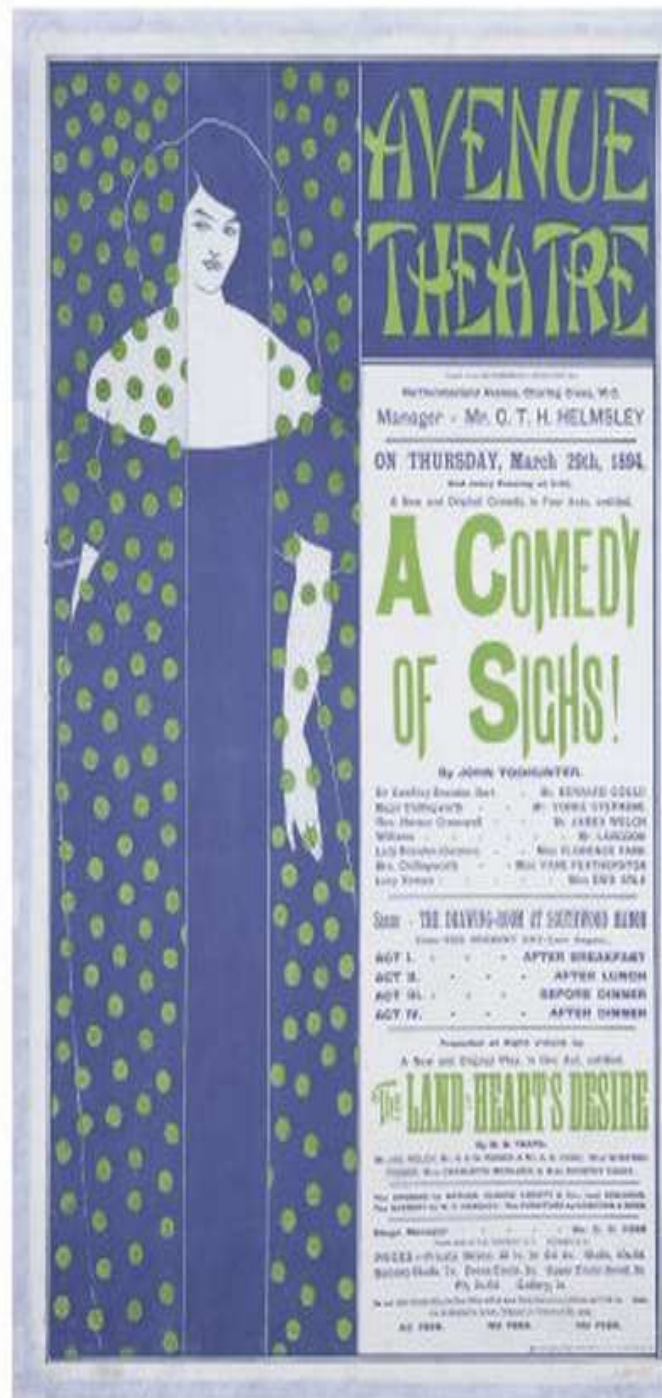

5. kép. Maurice William Greiffenhagen: Illustration for Pall Mall Magazine, 1894. Kép: www.art.com.

Aubrey Beardsley plakátjai

Bár Aubrey Beardsley művészi pályája mindössze 6 évet tesz ki, mégis nagyon sokféle témában, stílusban és műfajban alkotott. Nem csak könyveket, folyóiratokat illusztrált, de a plakátművészetben is kipróbálta magát. Az egyik leghíresebb art nouveau plakát az Aubrey Beardsley életműben a „A Comedy of Sighs!” 1894-ből, melyet az Avenue Theatre számára készített. Ez a színházi plakát John Todhunter színdarabját népszerűsíti az új művészet szellemében. A plakát nőalakja Florance Farr, aki a színdarab Carmen szerepét játszotta. A következő szezonban ugyanezt a posztert használták fel George Bernard Shaw „Fegyver és vitéz” c. darabja reklámozásához (5. kép). A középben elválasztó vonal elválasztja a szöveget a képtől, mintha két különálló illusztrált oldal lenne. Hasonlóan jár el a Children’s Books poszterének alkotásánál. Az Avenue Theatre felirat a japán hatást hordozza magában és maga a nőalak is rokonítható egy japán alkotással, Kitagawa Utamaro egyik képével (A kép neve: Print of a girl emerging from under a mosquito net, watched by her lover) (Zatlin1997).

Egy másik plakát a Singer varrógép plakátja 1898-ból tulajdonképpen egy szójáték. Egyben egy válasz az első Yellow Book címlapot ért kritkára, melyet akkoriban túl groteszknak és furcsának találtak. Ez egy szintén zongorázó nőt ábrázolt (Brophy1976). Már a feliratról nagyon felismerhető, hogy a Beardsley készítette. Ezek a talpas, kövérített betűk hűen tükrözik sötét világát (6. kép).

6. kép. Aubrey Beardsley: A Comedy of Sighs, 1894. Kép: www.artist.org/art-nouveau/aubrey_beardsley/.

7. kép. Aubrey Beardsley: Singer varrógép plakátja, 1895. Kép: muian.com.

A szöveg szerepe Aubrey Beardsley képein

A középkor után Nyugaton nem volt jellemző az írás, betűk használata a festményeken. William Blake, akinek verseit rajzok követték vagy Rosetti, akinek szontettjeihez festmények társultak, visszahozták ezt a hagyományt. Japántól eltérően Angliában az 1890-es években különválasztották a könyvekben az illusztrációt a szövegtől. A japán irodalom és illusztráció szinte minden területén nagyon fontos a kalligráfia. Részben mert maga a nyelv jellege művésziességet hordoz, valamilyen többletjelentést ad és nyomatékosít. A kalligráfia egyfajta közvetítés az irodalmi szöveg és az illusztráció között. A szó minden betűje egy az író személyiségének lenyomata. Aubrey Beardsley művészetén érződik ez a japán hatás. Már 18 évesen felhasználja a betűket rajzai díszítéséhez. Ellentétben Rosettivel és Blake-vel neki nem sikerül összhangba hoznia a szavakat, verseket rajzaival. Csak két évvel később érez rá a betűk helyes elhelyezésére. A „Keynotes” c. regényben már William Morris metódusával dolgozik, mely szerint a szöveg a jobb oldalon helyezkedik el (Zatlin1997). Maga Morris kritizálta Beardsley-t amiért felhasználta módszerét az „Arthur halála” c. könyvben. Erre Beardsley azt reagálta, hogy míg Morris munkája egy pusztán utánpótlás a régi anyagnak, addig az övé friss és eredeti (Brophy 1976).

Aubrey Beardsley szignójáról nem csak azért érdemes szót ejteni, mert nagyon különleges, hanem mert illusztrációinak szerves része. Ezt 1893 elejétől egészen 1894 közepéig használta. A fenti Singer

poszteren már más a szignó. Maga Beardsley japanszk logónak, „trade marknak” nevezte kézjegyét. Feltehetően ezt a japán és a perzsa kalligráfia inspirálta. Jellegzetes v-alakú U betűje, valamint beardsley-s R betű, a hosszított szárral (7.kép).

8.kép. A.B. szignója. Kép:Golfozó nők c. kép képkivágása.

Beardsley utolsó éveiben Aristophanész „Lysistrata” c. darabján dolgozik, mely eddig a legerőteljesebben erotikus elemeket tartalmaz. Utolsó éveiben mégis úgy tűnik megbánta minden kihágását a közízlés, erkölcs ellen. Arra kéri Leonard Smitherst, legfőbb pártfogóját, hogy semmisítse meg erkölcsileg megkérdőjelezhető rajzait. Ő ennek ellenére megőrzi azokat.

Hivatkozások:

- Brophy, Brigid (1976) Beardsley and his world. pp.64-65. pp.75. pp.80-82.
- Champigneulle (1978) Art nouveau Jugendstil Szecesszió. *Art nouveau változatai Angliában* pp.183-195. 3.rész: *Aubrey Beardsley* pp.195-200
- Film.elte.hu (2009) *Média:Tipográfia* URL: <http://szabadbolcseszlet.elte.hu/>
- Gertner Zatlin,Linda (1997) Beardsley, Japonisme, and the perversion of the Victorian ideal. *Introduction* pp.7. *Calligraphy* pp.88-96.
- Kulturális Enciklopédia (2009) *A szecesszió* URL:<http://enciklopedia.fazekas.hu/tarsmuv/szecesszio.htm>
- Wikipédia (2009a) *Szecesszió* Legutóbbi frissítés: 2009. október 6. URL: <http://hu.wikipedia.org/wiki/Szecesszió>
- Wikipédia (2009b) *Aubrey Beardsley* Legutóbbi frissítés: 2009. október 3. URL: http://hu.wikipedia.org/wiki/Aubrey_Beardsley

